

İşletme Finansı Düşüncesinin Felsefi Kökenleri

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ
Dumlupınar Üniversitesi, İİBF

Özet

İlk, orta ve yeniçağ filozoflarının bazıları işletme finansını ilgilendiren düşünceler ifade etmişlerdir. Bu çalışmada işletme finansı düşüncesini ilgilendiren fikir ifade eden batılı filozoflar Xenophon, Plato, Aristo, Aquinas, Montaigne, Bacon, Montesquieu, Hume, Turgot, Simon, Sismondi, Bentham ve Marks olarak belirlenmiştir. Filozofların işletme finansını ilgilendiren düşünceleri genel olarak işletme varlıklarının yönetimi, kefalet, faiz, kar ve karlılık, paranın değeri ve korunması, giderler ve gelirler dengesi, maliyet azaltma, borç ödeme zamanlaması, bankacılık, yöresel bankacılık, kreditörlük, sermaye artışının kar ve faiz hadlerini düşüreceği, stopaj vergilerinin azaltılmasının gider azalışı ve dolayısıyla kar artışı yaratacağı, stokların önemli fonlar olduğu, teşviklerin önemi, işadamları tarafından karlı satış yapmanın üretilen ürünün topluma yararlı olmasına tercih edildiği, sabit-değişken sermaye ayırımı, fazla değer ve kar ayırımı ve finansal kriz ile ilgilidir.

Anahtar Sözcükler: İşletme finansı düşüncesi, işletme finansı felsefesi, finansal düşünce.

Abstract (Philosophical Roots of Business Finance Thought)

Some philosophers lived in classical, medieval and modern era have thoughts interested in business finance. This study covers western philosophers implied ideas interested in Business Finance Xenophon, Plato, Aristotle, Aquinas, Montaigne, Bacon, Montesquieu, Hume, Turgot, Simon, Sismondi, Bentham, and Marks. Ideas implied by the philosophers are about asset management, bail, interest, profit and profitability, value of money and protection of the value, balance of expenditures and revenues, cost reduction, timing for debt repayment, banking and local banking, creditorship, the subject of how capital increase decrease interest rates, the subject of how decreasing wage taxes decreases cost and increases profit, the subject that inventories are important funds, importance of subsidiaries, preference of profitable sales instead of advantage of product for society, fixed vs. variable capital, excessive value vs. profit and financial crises.

Key Words: Business finance thought, the philosophy of business finance, financial thought.

1. Giriş

İşletme finansı düşüncesi de diğer düşünce sistemlerinde olduğu gibi insanlık tarihinin önceki dönemlerine dayanmaktadır. Filozof denilen düşünürler (mütefekkirler) metafizik, estetik, ahlak, ekonomi, astro-

nomi, evrenin yapısı gibi konular hakkında düşünce ürettikleri gibi İşletme Finansını ilgilendiren konularda da düşünceler üretmişler, zihin yormuşlardır. İşletme finansı düşüncesinin kökenleri milattan öncesine dayanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı işletme finansı düşüncesinin kökenlerini araştırmak, genel işletme finansı düşüncesi ile bağlantısını kurmak ve işletmelerin finansal sorunlarının çözümünde felsefi görüşlerden de yararlanma olanağı olup olmadığını belirlemektir. Bu amaçla filozofların görüşleri değişik kaynaklardan yararlanılarak incelenmiş ve işletme finansını ilgilendiren görüşler belirlenmeye çalışılmıştır.

2. İşletme Finansını İlgilendiren Felsefi Düşünceler

Çalışmanın bu bölümünde felsefecilerin işletme finansını ilgilendiren düşüncelerine yer verilmiştir. İşletme finansını ilgilendiren düşünceleri olan filozoflar yaşadıkları yıllara göre kronolojik olarak sıralanmıştır.

2.1. Klasik Dönem (...-M.S. 500)

2.1.1. Xenophon (M.Ö. 430-355)

Sokrat'ın öğrencisi olan Yunanlı düşünür ve tarihçi Xenophon "Oeconomicus" – Economique- isimli eserinde, servetin en iyi kullanım biçimleri üzerinde durur. Xenophon'a göre servet, ihtiyaçtan fazla olan mal miktarıdır. Başka bir deyişle, servet, tüketilmeyen ve mübadele değeri olan malların bütünüdür. Toprak ile emek, servet yaratan iki önemli üretim faktörüdür. (Özgüven, 1992:14). Bu bağlamda işletmenin serveti işletmenin varlıklarıdır. Bu varlıklar kasa ve bankadaki para ve diğer hazır değerleri, ilk madde-malzeme, yarı mamul ve mamul stokları, senetli ve senetsiz alacakları, işletmenin geçici yatırım amacıyla elinde bulundurduğu diğer işletmelerin ve devletin ihraç etmiş olduğu menkul değerler, makine, cihaz, bina araç gereç, patent vb. cari ve sabit aktiflerdir. İşletmenin aktiflerini yaratan şey temelde üretim faktörlerinin kullanılmasından oluşmaktadır.

Günümüzde bu üretim faktörleri toprak ve emeğe, sermaye, teşebbüs ve bilgi de eklenerek servet yaratılır. İşletmenin servetinin artması aktiflerin artması anlamında kullanılabilir. İşletmenin aktiflerinin artışı mamul madde stoklarında ve diğer stoklarda artış şeklinde olabileceği

gibi bankadaki hesabında veya makine-lerin sayısında artış şeklinde de olabilir.

2.1.2. Plato (M.Ö 428-347)

Yunanlı filozof Plato (Eflatun) kolektif mülkiyetten yanadır. Plato, kefalet ve yüksek faizle borç vermenin ve kazanç arzusunu frenlemek amacıyla aşırı harcamaların yasaklanması, eşitsizliği önlemek amacıyla vergilemeden yararlanılması gerektiğini savunmuştur (Savaş, 2000:47-48). Plato'ya göre özel sektörün olmaması gerekir. Çünkü mülkiyet toplumu temsilen devletin olmalıdır. Bu durumda, sadece kamu işletmeciliği yapmak mümkündür. Plato, faiz oranlarının serbest şekilde finans piyasalarında oluşmasına, kefalet yoluyla işletmelerin birbirlerine borç vermelerine, kar artışlarını önlemek amacıyla tüketicilerin alış veriş özgürlüklerine karşıdır ve vergilerin insanların ekonomik yönden eşitliği için gerekliliğine inanır. Bu durumda işletmecilik yapmak ideal bir davranış değildir. Çünkü Plato'ya uygun işletmecilikte karlar sınırlanır, vergiler aşırı derece yüksektir, satışlar yetersiz olacaktır, faiz ve kefalet olmaması nedeniyle işletmeler yabancı kaynak ile finansmanda büyük sorun yaşayacaklardır.

Plato iddihar (gömüleme)'a karşıdır. Fiyatlar ve karlar belirlenmelidir. Çünkü bireyci zihniyet kar hırsıyla sosyal dengeyi bozabilir (Özgüven, 1992:17). Fiyatların devlet tarafından belirlenmesi girişimcileri motive etmeyebilir. Satışların artırılması için rakip işletmelerle fiyat rekabeti olanaksızlaşır. Oysa, satış artışı işletme finansı açısından kar artışı ve dağıtılmayan karlar yoluyla işletmenin oto finansmanı anlamına gelir. Otofinsanmanın işletmeye getirdiği sermaye maliyeti düşüktür. Otofinsanman işletme için tüm finansman kaynakları içinde en düşük maliyetli finansman kaynağıdır.

2.1.3. Aristo (M.Ö 382-322)

Yunanlı filozof Aristo kar amacıyla yapılan ve servet yaratan faaliyetlere "krematistik" demektedir. Aristo'ya göre krematistik tabii (zaruri) ve tabii olmayan (zaruri)

değil) olarak ikiye ayrılmaktadır. Birincisinde amaç kar elde etmek değil, üretimin tüketim için yapılmasıdır. Bazen tabii krematistikte malın malla mübadelesi söz konusu da olabilir. Bu türde önemli olan "mal-para-mal" dolaşımının söz konusu olmasıdır. Para ancak bir başka malın alımı ve eldeki malın satışından sağlanmakta olup servet için kar yoktur.

Tabii olmayan krematistikte ise, mallar tekrar satılarak kar elde etmek için alınmaktadır ve servetin kar yoluyla sağlanması vardır. Bu türde değişim "para-mal-mal" şeklinde gerçekleşmektedir. Mallar tekrar satılmak için alınırlar. Aristo krematistik düşüncesi gereğince ticari kuruluşlara, faize ve tabii olmayan krematistiğe karşıdır. Faiz paranın parayı doğurması demektir ve para parayı doğurmaz. Bu ancak tefecilik olur. (Düğer, 2001:118-119).

Aristo'ya göre, para bir servet değildir. Servet, mallardan yararlanabilmektir. Faiz, adalete aykırıdır ve doğal sayılmayan bir gelirdir. Aristo, gayrimenkullere önem verir. (Özgüven, 1992: 21-22.)

Aristo Plato'nun ortak mülkiyet fikirlerini eleştirerek özel mülkiyeti savunurken ortak olan şeylerin ihmal edileceğini, ortaklığın kavgalara yol açacağını, oysa insanların kendilerine ait şeylere daha çok ilgi duyduklarını, bir şeye sahip olma duygusunun doğal bir duygu olduğunu belirtir. (Şenel, 1982:218)

Aristo'nun finansal konulardaki görüşleri çağdaş işletmecilik ve işletme finansı açısından uygun değildir. Aristo'nun "para servet değildir" düşüncesi çağdaş finansal yönetimin gereksinimlerini karşılamaktan uzak görünmektedir. Çünkü para bulundurma nedenlerine bakıldığında "muamele, ihtiyat, spekülasyon ve bankalarda bloke mevduat (Carey ve Essayad,1992:64)" olduğu görülmektedir. İhtiyat olarak para bulundurma açısından konu tartışıldığında para en az diğer servet bileşenleri düzeyinde işlev görmektedir. Likiditesi en yüksek varlık olması nedeniyle diğer varlıkları elde etme kolaylığı vardır. Toplumsal kargaşa ve savaş gibi olağanüstü koşullar dışında paranın servet olma işlevi oldukça yüksektir. Ancak konunun yorumlanmasında günümüz ve Aristo'nun yaşadığı

çağdaki toplumsal ve ekonomik koşulların etkisini gözardı etmemek gerekir. Aristo'nun gayri menkullere daha fazla önem vermesinin nedeni de yaşadığı çağda ekonominin tarımsal ağırlıklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Para kıymet ölçüsü, değişim aracı ve kıymet biriktirme aracı olarak işlev görebilir (Parasız, 2003:353). İşletmeler ticari faaliyetlerinde paranın kıymet ölçüsü ve değişim aracı işlevlerinden yararlanırlar. Dolayısıyla para işletmenin en yararlı servet unsuru olarak görülmelidir. Günümüz muhasebe uygulaması da bunu doğrular niteliktedir. İşletmelerin kasalarında ve banka mevduat hesaplarında bulunan para ve alınan çek, pul, kupon vb. hemen paraya çevrilebilme yeteneği olan hazır değerleri (nakit) işletmenin aktiflerinin en likit olanıdır. Bu nedenle bilançonun aktifler listelemesinde ilk hesap grubunu oluşturmaktadır.

2.2. Ortaçağ ve Rönesans Dönemi (501-1500)

2.2.1. Thomas Aquinas (1225-1274)

İtalyan filozof Thomas Aquinas, mülkiyeti doğal bir hak saymamış, bunun bir takım bozgunculuklara neden olduğuna inanmıştır. Serveti yasal olarak görmüş fakat ticari faaliyette bulunmayı onursuz bir iş olarak görmüştür (Sena,1993:398). Ticari yaşamda aşırı karların önlenmesi gerektiğini savunmuştur. Faizi reddetmesi tüketim amaçlı kredi faizleri için olmuştur. (Özgüven, 1992:38). Thomas kontrollü ve muhafazakar görüşler ileri sürmüştür. Serveti benimsemesi mülkiyete karşı olması çelişkili görünmektedir. Aşırı karlara ve tüketici faizlerine karşı olması liberal ekonomiye girişimciliğe, ticaretin gelişmesine engel fikirlerdir. Alım ve satım fiyatları konusundaki düşünceleri arz-talep mekanizması yoluyla fiyat oluşumunu benimsemediğini gösterir.

Thomas'a göre herhangi bir mal gerçek değerinden pahalıya satılmamalı ve ucuza alınmamalıdır. (Neumark, 1943: 43; www.ulumulhikmekoeln.de). Bu gerçek değer Aristo'nun adil fiyat (juste prix) tanımından hareketle satış maliyetini ve satıcının toplumsal durumunu da katarak

saptar. Thomas'a göre gerçek değer aşğıdaki formülle hesaplanabilir (www.ulmuhikmekoeln.de):

$$\begin{aligned} & \text{Malın üretilmesi için gereken emek miktarı} \\ & + \text{ Satış harcamaları} \\ & + \text{ Saticının iyi yaşaması için gereken para} \\ & = \text{ Gerçek Değer} \end{aligned}$$

Thomas'ın gerçek değere dahil ettiği "malın üretilmesi için gerekli emek miktarı" direkt ve indirekt işçilik giderleri olarak güncelleştirilebilir. Muhasebe uygulamasında söz konusu kavram "Direkt İşçilik Giderleri" ve "Genel İmalat giderleri kapsamında yer alan indirekt işçilikler" i kapsamaktadır. "Satış harcamaları" günümüz çağdaş işletmecilik ve pazarlama anlayışına uygun pazarlama uygulamaları ile ilgili giderler olarak algılanabilir. "Saticının iyi yaşaması için gereken para" kavramının karşılığı ise günümüzde "kar" olarak adlandırılmaktadır. Thomas'ın değer formülünde ürün fiyatını etkileyen yönetim giderlerinin olmaması filozofun yaşadığı 13. yüzyılda işletme yönetiminin olmaması veya işletmelerin çok küçük atelye ve el işçiliğinden oluşması nedeniyle gider oluş-turacak biçimde işletme yönetimi gerek-memesi neden olmaktadır. Amortisman gi-deri olmamasının nedeni üretimde maki-nelerin kullanılmamasıdır. Değer formülünün toprak kirası olan rant'ı içermemesi bir eksiklik olarak eleştirilebilir.

2.3. Yeniçağ (1501-1750)

2.3.1. Montaigne (1533-1592)

Fransız filozof Montaigne "Denemeler"inde paranın korunmasının kazanılmasından daha zahmetli bir iş olduğundan söz etmiştir (Montaigne ,1999:160).

Kanımızca Montaigne paranın ele geçtikten sonra dikkatli olunmasına dikkat çekmektedir. Konu güncelleştirilerek fiziksel korumanın sınırları aşarak enflasyona karşı koruma, alternatif maliyete karşı koruma, yatırım fırsatlarından yararlanma anlamları verilebilir.

2.3.2. Bacon (1561-1626)

İngiliz filozof Bacon ise "Para Harcamak Üstüne" adlı denemesinde (Bacon, 1982:109-110) paranın yücelik kazanmak ve güzel işler görmek için harcanması, olağanüstü bir harcamanın değerinin kendisini gerektiren durumun değeriyle ölçülmesi, gündelik harcamaların ise insanın geliriyle orantılı olması ve hizmetçilerin çalıp çırpmasına yol açmamak için elden geldiğince büyük bir titizlikle ölçülüp biçilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ödenmesi gereken borçların tutarının başkalarının tahmininden daha az olması, bir kimsenin para işlerinin denk olmasını istediği takdirde giderinin gelirin yarısını geçmemesi ve zengin olmak istediği takdirde giderinin gelirin üçte birini aşmaması gerektiğini ifade etmektedir. Varlıklarını kendi eliyle yönetmeyen kişinin bu işe bakacak kişileri dikkatli seçmesi, yeni personelin daha az düzenbaz olmaları nedeniyle personeli sık sık değiştirmesi, bir konuda bol harcayan kimselerin başka konularda kısıntıya gitmeleri gerektiğini savunmaktadır. Bacon, çok para harcayan kimsenin sonunda varını yoğunu batırmaktan güç kurtulacağı, borçlarını acele ödeyenin de geç ödeyenin de zarar edeceğini ileri sürmektedir. Bunu açıklarken de borcunu acelelikle ödeyen kimsenin tekrar eski durumuna döneceğini, başının dardan kurtulduğunda tekrar eski alışkanlıklarını sürdüreceğini, borcunu yavaş yavaş ödeyen kimsenin tutumlu olmaya alışacağını böylece hem varlığını hem de başını dertten kurtaracağını ileri sürmüştür. Bacon ayrıca küçük kazançlara önem vermenin çoğunlukla küçük giderleri kısmaktan daha az onur kırıcı olduğunu ve başlanıldığında sürdürmeyi gerektirecek harcamalar konusunda daha çok dikkat edilmesi gerektiğini ve bir defaya özgü olarak yapılan ödemelerde daha eli açık davranılabileceğini ileri sürmüştür.

Bacon'ın fikirleri işletme finansı konusunda oldukça ilgi çekicidir ve işletmelerin finansal yönetimine uyarlanması olarak dahilindedir.

Örneğin kişinin giderleriyle gelirleri arasında denge kurması işletmenin gelir-leri ve giderleri arasında denge kurulması şeklinde düşünülebilir. Gider ve gelir nakit çıkış ve nakit girişinin önemli kaynaklarıdır. Bunlar arasında gelirler lehine denge kurularak kar oluşacağından nakit kaynağı yaratılmış olacaktır.

Bacon'ın fikirlerinde nakit mevcudunun ölçülmesi, finansal kaldıraçtan yararlanma ve yatırım projelerinin dikkatli değerlendirilmesi konularında da günümüz finansal yönetimine ışık tutan öğeler yer almaktadır.

2.3.3. Montesquieu (1689-1755)

Fransız filozof Montesquieu'ya göre ticaret servet yaratır ve serveti artırır, bankalar gelişir. Para miktarı mal miktarından fazla artırılırsa fiyatlar yükselir. Faiz paranın fiyatıdır veya paranın kira bedelidir. Faiz paranın değerine bağlıdır. Paranın faizi yükselirse faiz karşılığında borç verenler artar ve ticaretin önemi azalır. Riziko arttıkça faiz oranları da yükselir. (Özgüven, 1992: 63). Faiz oranlarının çok yüksek olduğu geçmiş yıllarda Türk işletmelerinin faaliyet dışı gelirleri içinde önemli yer tutan faiz kazançları önemli miktarda artış göstermiştir. Bu şekildeki gelişme Montesquieu'nun "faiz oranları yükselirse ticaretin önemi azalır" fikrine uygundur. Yani filozof böyle gelişmelerin olacağını önceden tahmin etmiştir. Filozofun "ticaret gelişince servet oluşur ve bankalar gelişir" fikri ülkemizde holdinglerin banka kurmasında görülmektedir. Örneğin, Sabancı Holding Bossa, Olmuksa vb. imalat sektörlerindeki faaliyetlerinden servet biriktirerek Akbank'ı, Koç Holding de değişik sektörlerdeki faaliyetleri sonucu oluşturduğu sermaye birikimi sonunda Koçbank'ı kurmuştur.

2.3.4. David Hume (1711-1776)

İskoçyalı filozof Hume, tüccarların tasarruf yaparken kapital birikimini artırdığını, faiz ve kar haddini düşürdüğünü, rekabeti geliştirdiğini söylemiştir. (Kazgan, 1980:45). Günümüzde de tasarrufların yeterli düzeyde olması finansman maliyetini

düşürmekte, yeterli sermaye birikimi olan ülkelerde faiz oranları düşük olmakta ve istenen getiri oranları da faiz oranına bağlı olarak risk primi eklenerek hesaplandığında düşük olmaktadır. Ülkemizde tasarrufların yetersiz olması ve zaten yetersiz olan tasarrufların %90 civarında bir kısmının kamunun finansman açıklarının kapatılması amacıyla hazine bonosu ve devlet tahvil kanalıyla kamuya aktarılması nedeniyle arz talep dengesi gereği işletmelerin finansman maliyeti yükselmektedir.

2.3.5. Anne Robert Jacques Turgot (1727-1781)

Fransız iktisadi doktrinci Turgot sermayenin verimli kullanılması gerektiğinden söz etmiş, beş çeşit yatırım harcamasının ayrımına gitmiş ve bu yatırım türlerinin önem sırasına göre emlak alımı, imalat sektörüne yatırım, tarımsal yatırım, ticari faaliyet (alım satım) ve faiz karşılığında borç verme faaliyeti olduğunu ve sermayenin hareketliliği sonucu sözü edilen yatırım gelirlerinin eşitleneceğini savunmuştur. Ayrıca ücret vergilerinin ürün fiyatlarını yükselteceğini belirtmiştir (<http://socserv.mcmaster.ca>). Sermaye'nin verimli kullanılması sermaye yatırımı kararlarında proje değerlendirme yöntemlerinden yararlanılarak net nakit akımı yaratmayan yatırımlardan vazgeçilerek net nakit akımı yaratan yatırımların tercih edilmesini gerektirmektedir. Güncel işletme finansı uygulamasında sermayenin verimli olarak kullanılmasını sağlamak amacıyla net şimdiki değer, iç karlılık oranı, karlılık indeksi, değiştirilmiş iç karlılık oranı, geri ödeme süresi, iskonto edilmiş geri ödeme süresi, yatırımın karlılığı gibi proje değerlendirme yöntemlerinden yararlanılmaktadır.

2.3.6. Saint Simon (1760-1825)

Fransız Sosyal felsefeci Saint-Simon, yöresel bankalar kurulması ve bu bankaların eline o yöredeki üretim araçlarının verilmesi gerektiğini savunmuştur. Simon'a göre banka üretim araçlarını bölgenin ihtiyacına ve yapısına göre dağıtacaktır (Düger, 2001:151). Simon'ın düşüncesi değişik yö-

relerde kurulan işletmelerin yöresel bankalar kanalıyla finanse edilmesi ve diğer bankacılık hizmetlerinden yararlanılması açısından kayda değer bir düşüncedir. Yöresel bankalar yörenin ekonomik yapısını ve avantajlarını ulusal bankalara göre daha iyi algılayabilir.

2.3.7. Sismondi (Jean Charles Leonard Simonde de) (1773 - 1842)

İsviçrede doğan ve İngiltere’de yaşayan filozof Sismondi’ye göre işadamları ürettikleri malın topluma yararlı olmasına değil karlı satmaya önem vermektedir. Pahalı satış sonucunda kitleler yoksullaşmakta ve ekonomik krizler oluşmaktadır. Ayrıca, işçinin ürettiği malın değeri ile aldığı ücret arasında fark “artı değer” olarak ifade edilebilir ve bu farktan yalnız işveren yararlanır. Sismondi bu sorunlara çözüm olarak işçiye kardan pay ödenmesini, devletin işçi lehine müdahale yapmasını ve hastalık sigortası benzeri bir sistem önermiştir (www.1001kitap.com). Ticari işletmelerin en önemli amacı kar elde etmektir. Kar elde etme diğer amaçlara ulaşmak için ön koşuldur. Topluma hizmet ve büyüme gibi amaçlar karlı çalışan işletmeler için geçerlidir. İstikrarlı bir şekilde kar elde edemeyen ve sürekli zarar eden işletmeler uzun süre yaşamını sürdüremez. Karın ortaklara dağıtılmayan kısmı (Dağıtılmayan karlar) finansal yönetim açısından otofinansmandır ve finansman yöntemlerinin içinde en ucuz finansman yöntemidir. Çünkü, bu kaynak zaten işletme bünyesindedir ve elde edilmesi gerekmediğinden herhangi bir çaba ve harcama gerektirmez. Hisse ve tahvil ihracı gibi ihrac gideri ve banka kredisi gibi faiz ve diğer finansman gideri oluşmaz. Tek yapılacak çaba şirket genel kurulunda yönetimin işletmenin finansman gereksinimini ortaklara tatmin edici bir şekilde açıklaması, kar dağıtım kararının buna göre alınması ve kar payı ödeme ile ilgili yasal düzenlemelere uyulmasıdır.

2.3.8. Jeremy Bentham (1748-1832)

İngiliz filozof Bentham, hükümetin teşviklerinin endüstride yeni sektörlerin ortaya çıkmasında etkili olacağını ve her za-

man karlı yatırım fırsatları olacağını, faizde kesinlik ve cebri özellikler olduğunu, ailelerin ellerinde bulunan fazla stokların onları iyi değerlendirmeleri nedeniyle oluşan fonlar olduğunu belirtmiştir. (www.la.utexas.edu).

Bentham’ın bu fikirleri günümüz işletme finansı bilim dalının benimsediği düşüncelerdir. Devletin teşvik uygulaması yatırımların sektörel ve bölgesel dağılımını yönlendirmeye yöneliktir. İşletmeler teşvik yasalarının avantajlarından yararlanarak yurt içi ve yurt dışı rekabet güçlerini yükseltebilirler. Örneğin bedava arsa teşviki ile arsaya ayırması gereken fonlarını makine satın alımına harçayarak kuruluş aşamasındaki finansman gereksinimlerini azaltabilirler. Doğal olarak bu durum yatırım tutarlarını da azaltarak yatırım kararlarının alınmasında proje değerlendirme yöntemlerinin olumlu sonuç vermesine neden olur. Bentham’ın düşündüğü gibi bir ülkede her zaman karlı yatırım fırsatları vardır. Daktilo örneğinden yola çıkılarak konu açıklanabilir. 1970’li yıllarda bilgisayar satışlarının artış eğilimine geçmesi daktilo satışlarının azalışı eğilimi göstermesine neden olmuştur. Daktilo yaşam sürecinin sonuna gelirken bilgisayar da büyüme aşamasına geçmiştir. İşletmeler yeni ürünlerin gelişimini izleyerek hatta tüketici eğilimlerinin değişimine bağlı olarak kendileri yeni ürün geliştirerek kendilerine kar artışı fırsatı yaratabilirler.

Faizin kesinlik ve cebri özelliği fikri işletmelerin yabancı kaynaklarla finansmanında finansal kaldıraç özelliği olan borçların risk oluşturması durumunu göz önünde bulundurarak karar vermelerini gerektirmektedir. Çünkü işletme kar elde etmese de, pozitif nakit akımı yaratmasa da borç ana para ve faizinin mutlaka ödenmesi gerekir. Aksi takdirde işletme iflase kadar giden sorunlarla karşılaşabilir.

Stokların iyi kullanılmasının yeni stoklar oluşturarak fon oluşturacağı düşüncesi güncelleştirilerek işletmelerin ilk madde ve yarı mamul stoklarını dikkatli bir şekilde üretime dönüştürerek daha fazla mamül stoku üretilmesi şeklinde algılanabilir. Hatta stok kavramını geniş şekilde yorumlayarak para, makine, bina, araç stoklarının

(aktiflerin) iyi değerlendirilerek daha fazla üretim gerçekleştirilebileceği şeklinde algılanabilir.

2.3.9. Karl Marks (1818-1883)

Alman ekonomi ve siyaset felsefecisi Marks sermayeyi bina, makine ve hammaddelerden oluşan sabit sermaye (capital fixed) ve işçilere ödenecek paradan oluşan “değişir sermaye (capital variable)” olarak iki gruba ayırmıştır. Sabit sermaye “c”, değişir sermaye “v” ile gösterilirse firmanın toplam sermayesi :

$$C = c + v$$

olacaktır. Marks’a göre kar ile artı değer iki farklı kavramdır. Artı değer sadece değişir sermayeden yani emekten doğmaktadır. Kar ise toplam sermayeden sağlanan paydır. Artı değer haddi :

$$s = S/v$$

şeklinde hesaplanır. Burada, s: Artı değer haddi , S:Toplam fazla değer, v: Değişir sermaye’yi ifade etmektedir. Kar haddi:

$$k = S/ R(c+v)$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Burada, R binaların, makinelerin ve hammaddelerin ortalama kullanım süresini ifade etmektedir (Özgüven, 1992, S:179). Günümüz muhasebe ve finans uygulamasında Marks’ın sermaye ayırımında yer alan sabit sermaye unsurları işletmenin varlıklarını oluşturur. Sabit sermaye olarak yer alan bina ve makineler işletmenin duran varlıklarını ve hammaddeler ise dönen varlıkları içinde yer alan ilk madde stoklarını oluşturur. Marks’ın değişir sermaye olarak kabul ettiği işçilere ödenecek para kavramı güncel finans anlayışında direkt işçilik giderleri ve genel üretim giderlerinde yer alan değişken işçilik giderlerinden oluşmaktadır. Marks değişir sermaye kavramı ile üretim miktarı ile doğru orantılı olarak değişen işçilik giderlerini belirtmiştir.

Marx’a göre karların azalmasını önlemek için firmalar teknik gelişmeye ve üretimlerini arttırıp sürümden kazanmaya çaba göstereceklerdir. O zaman da fazla mal ekonomiye buhranlara doğru sürükleyecektir. Çünkü aşırı üretim sermayenin

karlılığını düşürür, karların azalması da yatırımları yavaşlatır ve işsizliği arttırır. (Özgüven, 1992, S:182). Talebi aşan üretim işletmenin maliyet ve giderlerinin arttırarak karlılığını düşürür. Giderlerin gelirleri aşması ise zarar oluşumu nedeniyle işletmenin özsermayesinin azalması sonucunu doğurur. Düşük kar haddi veya zarar eğilimi devam ederse girişimcilerin motivasyonu olumsuz yönde etkilenerek yatırımlar azalır ve işsizlik artar. Ülkemizin 2004 yılı sonu itibariyle GSMH artışı ile ilgili olarak yapılan tartışmalar bu durumu açıklar niteliktedir. %9’luk büyüme gerçekleştirilmiş fakat işsizlik azalmamıştır. Bunun nedeni de teknolojik gelişmeler nedeni ile verimlilik artışı oluşarak daha az işgücüne gerek duyulmasıdır. Küçük esnafın kepenk kapatma ve iflası tartışmaları da teknoloji ile açıklanabilir. İşletmecilik alanındaki gelişmeler ve rekabet ortamı “organize perakende” sektörünün büyümesi sonucuna yol açmıştır. Tansaş, Gima, Endi, Yimpaş, Migros, Carrefour vb. departmanlı mağazaların şube sayılarını sürekli arttırmaları ve yeni işletmelerin pazara girmeleri ve bunların tüketiciye sağladığı olanaklar tüketici talebinin küçük esnaftan organize perakende sektörüne kaymasına yol açmaktadır. Karların azalmasına çözüm olarak günümüzde uygulanan yöntemler maliyet azaltımı ve verimlilik artışı çalışmalarıdır.

Marks felsefesinde kapitalist sistem sonunda kriz ve işsizlik sonucu işçi sınıfının öncülüğünde sosyalizme geçileceği benimsenmiştir. Ancak kapitalist sistem içinde çalışan işletmeler ve genel olarak ekonomiler “yeni ekonomi” gibi yeni sektörlerin ortaya çıkışını tutundurarak, sivil toplum kuruluşlarının çoğalarak sorunların çözümünü destekleyerek, sosyal piyasa ekonomilerini ve sosyal devlet anlayışını benimseyerek işsizlik sorununu çözmeye çalışmaktadır.

Marks’ın “karların azalması yatırımları azaltarak işsizliği arttırır” düşüncesi işletme finansı açısından kayda değerdir. Çünkü işletme bazında düşünüldüğünde karların azalması işletmenin içsel finansman yaratamadığını ve yatırım finansmanı için pahalı finansman kaynaklarına gereksinim

duyacağı anlamına gelir. Ayrıca ekonomide genel olarak karların azalması da bir yatırımcı olarak işletmenin yeni yatırımlar için pek istekli olmaması sonucunu doğurur. Çünkü bu durumda fizibilite etüdüleri “yatırımın yapılmaması gerektiği” sinyali verebilir.

3. Sonuç

İşletme finansının temelini oluşturan düşünceler milattan önceki çağlardan itibaren oluşmaya başlamış, filozoflar diğer düşünceleri yanında işletme finansını ilgilendiren düşünceler de oluşturmuşlardır.

Xenophon (M.Ö. 430-355) servetin iyi kullanımı gerektiğini savunmuş ve iyi kullanım yollarını göstermiş ve serveti yaratan üretim faktörlerinin toprak ve emekten oluştuğunu belirtmiştir.

Plato (M.Ö. 428-347) kolektif mülkiyetten yana, özel mülkiyete, kefalete, yüksek faize, aşırı karlara, fiyat serbestiyetine karşı fikirler ileri sürmüştür. Pratik olarak, Plato'nun fikirleri girişimcileri motive etmekten oldukça uzaktır.

Aristo (M.Ö.382-322) ise tabii olmayan krematistik olarak nitelendirdiği kar amacıyla malların tekrar satışına ve bu karlar yoluyla servet oluşturmaya, faize ve ticari kuruluşlara karşıdır. Hocası Plato gibi Aristo da girişimcileri motive etmekten uzak bir anlayış sergilemiştir.

Aquinas (1225-1274) adil ücret, adil vergi anlayışını ve serveti kabul etmiş, faize, para değerindeki değişmelere, özel mülkiyete, aşırı karlara karşı çıkmıştır. Gerçek değer hesaplaması da günümüz fiyat ve maliyet hesaplamasına ışık tutmaktadır.

Montaigne (1533-1592) paranın korunmasının kazanılmasından daha önemli olduğunu savunmuştur. Gerçekten piyasadaki rekabet eksikliği sonucu iyi satış rakamlarına ulaşan işletmeler yeterli finansal yönetim uygulayamamaları sonucu kaynaklarını çarçur ederek sonraki yıllarda iflase kadar gidebilmektedir.

Bacon (1561-1626)'un gelirlerin giderlerden fazla olması gerektiği fikri fiyat belirleme ve maliyet kontrolü ve verimliliğe, varlıklarını kendisi yönetemeyen kişinin başkalarının hizmetinden yararlanması

gerektiği işletmelerin profesyonel yöneticilerden ve uzman finansçılardan yararlanma gereksinimine, borçların acele veya geç ödenmemesi borç ödeme sürelerinin sektördeki genel uygulamalara göre yapılmasının rekabet ortamına uyum açısından gerekli olduğuna, yalnız bir defaya özgü olarak yapılan harcamalarda eli açık davranılması gerektiği düşüncesi önemli ve yüksek kar ve nakit akımı oluşturmaya beklenen yeni ürün geliştirme gibi pazarın kaymağını alma fiyatlaması olanağı vermesi olası yatırımlarda yatırım ve işletme dönemi giderlerinin oluşumunda daha toleranslı olunabileceğine dair düşünceleri geçmişten güncel finansal yönetim uygulamalarına yansıyan düşünsel temeller olarak algılanabilir.

Montesquieu (1689-1755) ticaretin servet yaratacağını ve böylece banakların da gelişeceğini, üretim artışına orantısız olarak para basımının enflasyona yol açacağını, faizin paranın kira bedeli olduğunu, faiz oranlarının yükselişinin para sahiplerini üretim yerine finansörlüğe (kreditörlüğe) yönelteceğini ve faiz oranlarının risk ile doğru orantılı olarak değişeceğini belirtmiştir.

Hume (1711-1776) tüccarların tasarruflarının sermaye artışı oluşturarak arz talep kuralı nedeniyle faiz ve kar oranlarını düşürerek ekonomide rekabetin gelişeceğini belirtmiştir. Kanımızca tasarruf kelimesi ticaret erbabının maliyet fiyatının üzerinde satış fiyatı oluşturarak, maliyetleri mümkün olduğunca düşük tutarak kar elde etmesi anlamında kullanılmıştır. Sosyal devlet anlayışının şimdiki düzeyde geçerli olmaması nedeniyle kamu finansman gereksiniminin çok az olduğu bu dönemde vergilerin de yok denecek kadar az olduğu düşünülürse ticaret erbabı (işletme) elde ettiği karı ya borç piyasasında veya tekrar ticari faaliyette (üretim) kullanarak rekabete katkıda bulunur.

Turgot (1727-1781) sermayenin verimli kullanılması gerektiğinden, belirlediği beş tür alana yatırım yapılabileceğinden ve bu yatırım türlerinin gelirlerinin sermayenin hareketliliği nedeniyle gelirlerinin eşitleneceğinden ve ücret vergilerinin ürün fiyatlarını yükselteceğinden söz etmiştir. Turgot'un görüşleri işletmelerin uzun vadeli

yatırım kararlarının alınmasında ayrıntılı analizlerin yapılmasının bilincinde olduğunu göstermektedir. Stopaj vergilerinin önemi günümüzde teşvik politikalarının oluşturulmasında yapılan tartışmalarda kendini göstermektedir. Yatırım kamu oyunun politik karar alıcılara stopaj vergilerinin azaltılması yönündeki tavsiye ve baskıları bilinen olgulardır.

Simon (1760-1825) yöresel bankalar kurularak bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilebileceğini savunmuştur. Yöredeki üretim araçlarının bu bankalar aracılığı ile yöresel gereksinimlere uygun bir şekilde kullanılabileceğini belirtmiştir. Yöresel kaynakların değerlendirilmesi amacıyla küçük işletmelerin kuruluşunda ve faaliyet aşamasında bu tip bankacılık günümüz koşullarında da geçerlidir. Egebank, Aydınbank vb. bankalar buna benzer amaçlarla kurulmuştur. Sektör bankacılığı ile karşılaştırıldığında ülkemizde bu tür bankacılık uygulamasının yetersiz olduğu görülmektedir.

Sismondi (1773-1842) işadamlarının üretilen ürünün topluma yararlı olmasına değil karlı olarak satmak amacına odaklanmalarını belirtmiştir. İşletmelerin en önemli amacı kar elde etmektir. Finansman kaynağı olarak da en ucuz finansman kaynağı muhasebe terimi olarak “dağıtılmayan karlar” olarak adlandırılan otofinansmandır. Söz konusu maliyet gerçek maliyet değil alternatif maliyettir.

Bentham (1748-1832) borç faizlerinin kesinlik ve cebri olarak ödenmesi gerektiğini, stok artışlarının eldeki stokların iyi yönetilmesi nedeniyle oluşan fonlar olduğunu, yeni sektörlerin gelişmesinde devletin rolünün (teşvikler) önemli olduğu konularına değinmiştir.

Marks (1818-1883) sabit ve değişir sermaye ayırımına değinmiş, sabit sermayenin bina, makine ve hammaddelerden oluştuğunu ve değişir sermayenin de işçilere ödenecek paradan oluştuğunu belirtmiştir. Artı değer değişir sermayenin belirli bir oranı, karın ise toplam sermayeden sağlanan bir pay olduğunu belirtmiştir. Kar artışı amacıyla teknolojiden yararlanma sonucu üretimin aşırı derecede artacağını, bunun kriz yaratarak sermaye karlılığını

azaltacağını, bu durumun yatırım azalışına ve işsizlik artışına yol açacağını belirtmiştir. Bu fikirleriyle marks kapitalist sistemin yapısı gereği kendi kendini yok edeceğini belirtmiştir.

İşletme finansı bilim dalının 1950’ lerde gelişmeye başlamasına karşın işletme finansının felsefi kökenleri milattan önceki dönemlere dayanmaktadır.

Kaynakça

BENTHAM Jeremy, “Defination” in The Rationale of Reward Book I of Rewards in General Chapter IV, <http://www.la.utexas.edu/research/poltheory/bentham/rr/rb01.c01.html>. 25.8.2005

BENTHAM Jeremy, “The Union of Interest with Duty, and of Self-Executing Laws” in The Rationale of Reward Book I of Rewards in General Chapter IV, <http://www.la.utexas.edu/research/poltheory/bentham/rr/rb01.c04.html>. 25.8.2005

BENTHAM Jeremy, “Punition and Remuneration - Their Relation” in The Rationale of Reward Book I of Rewards in General Chapter VII, <http://www.la.utexas.edu/research/poltheory/bentham/rr/rb01.c04.html>. 25.8.2005

CAREY, Ömer L. ve ESSAYYAD, Musa M.H.; **The Essentials of Financial Management**, Research & Education Association, New Jersey, 1992.

FRANCIS, Bacon; **Denemeler**, (Çev: Akşit Göktürk), Adam Yayıncılık, İstanbul, 1982.

HANÇERLİOĞLU Orhan, **İktisadi Düşünce Tarihi**, Remzi Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul, 1987.

KAZGAN, Gülten; **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, Remzi Kitabevi, 7. Baskı, İstanbul, 1997.

KIŞLALI, Ahmet Taner, “Sosyalizm ve Komünizm”, Siyasal Sistemler Siyasal Uzlaşma ve Çatışma, http://www.1001kitap.com/Guncel/Ahmet_Taner_Kislali/Siyasal_Sistemler/siyasalsol.html 31.8.2005

MONTAIGNE Michel; **Denemeler**, (Çev: Sebahattin Eyüboğlu), Cem Yayınevi, 30. Baskı, İstanbul, 1999.

NEUMARK, Fritz, (Çev. Ahmet Ali özeken), **İktisadi Düşünce Tarihi**, 1. Cilt, Güven Basımevi, İstanbul, 1943.

ÖKTEM, Niyazi, **Sosyoloji ve Felsefenin Verileriyle Devlet ve Hukuk Felsefesi Akımları**, Der Yayınları, İstanbul, 1999.

ÖZGÜVEN, Ali; **İktisadi Düşünceler- Doktrinler ve Teoriler**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992

PARASIZ İlker, **İktisada Giriş**, Ezgi Kitabevi, 7. Baskı, Bursa, 2003.

SAVAŞ Vural, **İktisadın Tarihi**, Siyasal Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 2000.

SENA, Cemil; **Filozoflar Ansiklopedisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.

ŞENEL, Alaeddin; **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Bilim ve Sanat Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 1990.

TURGOT, Anne Robert Jacques, “Reflections on the Formation and Distribution of Wealth” <http://socserv.mcmaster.ca/%7Eecon/ugcm/3113/turgot/reflecti> 31.8.2005

“Thomas Aquino’lu 1225-1274” **Ulum el-Hikme Okulu Genel Düşünce Tarihi**, <http://www.ulumulhikmekoeln.de/geneldusuncetarihi/thomasaqu.in.htm>.